

November 2006 elfde jaargang nummer 2
Dit informatiebulletin is een periodieke uitgave van de
Historische Vereniging Winsum-Obergum.

In dit bulletin worden artikelen en berichten opgenomen met betrekking tot het werkkerrein en de activiteiten van de vereniging, de ingestelde werkgroepen, individuele leden of derden. Een ieder, al dan niet lid van de vereniging, kan ideeën, suggesties en materiaal aanleveren op onderstaand redactieadres. De redactie zal beoordelen of het aangeboden materiaal voor plaatsing in aanmerking komt.

Dit bulletin zal drie keer per jaar verschijnen en wordt gratis aan de leden van de vereniging verstrekt. Voor niet-leden is het bulletin, tegen betaling van € 5,- per exemplaar, verkrijgbaar bij: P. Noord, Kloosterstraat 8, 9951 CE Winsum.

Redactie:

B. van der Dussen
J. A. Groothof
J. Huitsing
J. Stevens
C. A. Tersteeg

Redactieadres:

Hamrik 7, 9951 JH Winsum
www.winshem.nl
e-mail: info@winshem.nl

Voorzitter

Drs. J. Tersteeg
Westerstraat 31, 9951 EM Winsum
telefoon: 0595-442456

Secretaris

Jhr. Ir. C. de Ranitz
Bellingeweer 10, 9951 AM Winsum
telefoon: 0595-441921

Penningmeester

I. van der Molen-Huisman
Hendrik Werkmankade 6, 9951 MD Winsum
telefoon: 0595-443050

Algemeen Adjunct

J. Venhuizen
Schepperijlaan 56, 9951 BL Winsum
telefoon: 0595-441574

Leden

B. Raangs
Havenstraat 4, 9951 AE Winsum
C.A. Tersteeg
Freesialaan 30, 9951 GM Winsum
J. Veltman
Schoolstraat 12, 9951 EL Winsum
Mevr. A. Bremer
Potvenne 7, 9951 JL Winsum
B.J. Haak
Freesialaan 29, 9951 GL Winsum

Kosten lidmaatschap: € 15,- per jaar, bij verzending
€ 19,- per jaar. Bij beëindiging van het lidmaatschap dient u dit vóór de verschijning van het Infobulletin nummer 1 van het volgende jaar kenbaar te maken bij de secretaris van de vereniging.

Bankrelatie: ABN-AMRO Winsum;
rekeningnr. 61 23 36 174

ISSN 1386-1530

Vormgeving: Jaap Stevens
Prepress: Letter & Lijn bv
Druk: Drukkerij Alba

Voorwoord

Toen wij in ons vorige Infobulletin een langdurig bezoek brachten aan het prachtige kerkhofje van Bellingeweer, is ons dit zo goed bevallen dat we ook in deze aflevering nog even op oude gewijde gronden willen vertoeven. Tineke van der Schoor mijmert in haar 'Bellingeweerster bespiegelingen' nog wat na bij enkele oude graven, en met name bij dat van oud-burgemeester Schepel. Overigens treft u op de laatste advertentiepagina ook nog enkele belangrijke correcties aan op het uitgebreide artikel over Bellingeweer in het vorige nummer.

Ondertussen zwoegde aan de noordzijde van Winsum al weer een tweede ad-hoc-werkgroep in het zweet des aanschijns op het al even rustieke kerkhofje van Ranum. Clemens Tersteeg doet verslag van deze bloedhete, maar zeer geslaagde werkdag. In een van onze volgende nummers zal uiteraard een uitgebreid verslag van deze inventarisatie verschijnen.

Om u niet alsmat onder te dompelen in wellicht wat zwaarmoedig stemmende mijmeringen heeft de redactie de rest van dit nummer met wat meer diverserend materiaal gevuld. Hans Huitsing laat u dankzij, en met hulp van Canadese familieconnecties smullen van Heerema's groenten en soms gevaarlijke ijsjes. Onze meest ervaren journalist-historicus, Piet Noord, trakteert ons maar liefst op drie leuke en heldere bijdragen, waarvan er zich twee overigens weer dicht in de buurt van een kerkhof afspelen. Na een korte impressie van Open Monumentendag 2006 wordt u tenslotte door Jaap Wijnsema uit Slochteren uitgenodigd enkele indringende vragen te beantwoorden over Groningse uileborden, pardon, uilenborden.

En omdat de bladeren reeds gestaag zijn gaan vallen en Heerema er helaas (bijna) niet meer is, kunt u aan de hand van de rubriek Dikdakken zelf culinair creatief bezig met een heerlijke dampende originele 'boeskool'. Wij wensen u smakelijk eten.

■ De redactie.

Inhoud

Verslag werkdag kerkhof Ranum	1
Bellingeweerster bespiegelingen	4
Groentenconservenfabriek Hunsingo	6
Open Monumentendag 2006	10
Mr. Mello Sichterman van de Brake	11
School en kosterij in de Kerkstraat	12
Kerkstraat	13
Vragen over uilenborden	14
Dikdakken	15

Verslag van de werkdag op het kerkhof te Ranum op zaterdag 1 juli 2006

Het beloofde een warme dag te worden, zaterdag 1 juli jongstleden, en dat werd het ook. Een kleine 15 deelnemers (leden en niet-leden) hadden gehoor gegeven aan de oproep in ons blad en de Wiekslag om invulling te geven aan de werkdag op het kerkhof van Ranum.

Om 09.30 uur verzamelde men zich op het erf van de boerderij van de familie Leegte. Op dat moment pielden bij een enkeling al de eerste zweetdruppels op neus of bovenlip. Gelukkig bracht het kerkhof op de wierde enige verkoeling. De schaduw van de hoge bomen rondom en een heerlijk briesje maakten de zomerse temperatuur dragelijk. Deze dag vormde een schril contrast met de werkdag op het kerkhof van Bellingeweer, toen men in de ochtend bijna weggeregend werd.

Onder het genot van een kopje koffie verdeelden we de taken en zette onze voorzitter J. Tersteeg nog even de puntjes op de 'i', zodat de inventarisatieformulieren op de juiste wijze ingevuld konden worden.

Drie groepen gingen aan de slag. De eerste groep nam het meetwerk voor haar rekening. Vakkundig werd het kerkhof ingemeten en ingetekend op millimeterpapier. De tweede groep ontcij-

ferde en beschreef de grafschriften van de aanwezige graven. Voorzien van krijt, bezem en borstel werden onleesbare stenen weer leesbaar gemaakt.

De derde groep ging gewapend met prikijzer en markeerstokjes op zoek naar verdwenen stenen, door gras en grond aan het zicht onttrokken. Deze groep had ook als opdracht de fundering van de kerk die op de wierde heeft gestaan, en die in 1820 op afbraak werd verkocht voor f 600,-, te lokaliseren.

Terwijl iedereen driftig met zijn/haar taken bezig was, werd de rust op het kerkhof verstoord door een tweede groep mensen. Een club 'rondleiders in opleiding' bezocht, onder leiding van dhr. R. Wobbes van de Stichting Oude Groninger Kerken, 'toevallig' ook Ranum. Aangezien dhr. R. Wobbes begeleider was tijdens onze werkdag op het kerkhof van Bellingeweer leidde dit tot reacties als: 'Goh, we komen jou ook alleen maar op het kerkhof tegen'. Waarop Wobbes snedig antwoordde: 'Och, ieder mens heeft zo zijn eigenaardigheden'.

Zichtbaar is hoe met krijt de grafchriften leesbaar gemaakt zijn.

In de schaduw werd de lunch genoten.

De prikgroep aan het werk.

De staande stokjes markeren de fundering van de kerk

Overigens had de prikploeg juist voor de komst van de toekomstige rondleiders de sporen van de fundering van de oude Ranumer kerk getraceerd. Voorzitter J. Tersteeg, die de groep begroette en daarna het een en ander vertelde over de wierde Ranum, kon niet nalaten op te merken: 'Jullie komen precies op tijd; we hebben er net weer een kerk bij gevonden'.

Naarmate de dag vorderde en de deelnemers langer blootgesteld waren aan de steeds heftig brandende zon nam ook het vooruitzicht op het afsluitende etentje met verfrissing(!) toe. Tegen 16.30 uur stopten we met de werkzaamheden en verzamelde iedereen zich, al dan niet na een snelle verfrissing, bij Chinees Restaurant Happy Family. Daar werd deze welbestede dag onder het genot van koele drankjes en een voedzame maaltijd afgesloten.

Terugkijkend hebben we een erg productieve dag gehad. Alle graven zijn beschreven, het kerkhof is volledig in kaart gebracht en, - wat echt een verrassing was -, de fundering van de complete verdwenen kerk is teruggevonden. In een van de komende nummers van ons Infobulletin zal de inventarisatie gepubliceerd worden.

Bij deze wil ik de deelnemers nog hartelijk bedanken die door hun inzet deze dag tot een succes hebben gemaakt.

■ Clemens Tersteeg

Kerkhof Bellingeweer

Bellingeweester bespiegelingen

In 2004 vond er een werkdag van de Historische Vereniging plaats op het kerkhof. Al eerder waren er inventarisatiewerkzaamheden geweest, zodat er

een goede basis lag. Als inwoner van Bellingeweer loop ik geregeld even langs het kerkhof. Ik wandel langs de stenen, soms vervallen, onleesbaar, soms afwijkend van vorm of materiaal. De kinderen rennen rond en vragen bij iedere steen:

wie ligt hier? Hoe oud is hij geworden? Waar kwam ze vandaan? Nu ga ik kijken of ik op hun vragen antwoorden kan

vinden. Ik begin met een eerste verkenning van de 'bewoners' van het kerkhof Bellingeweer.

Opvallend zijn de stenen vlak na de ingang.

Hier liggen vertegenwoordigers van de familie Bruins. Andere familienamen komen eveneens veel voor: Van Weerden, Van der Tuuk.

Een mogelijk interessante persoon is Gerlacus Ubben, gestorven 10-4-1779, sinds 1729 'leeraar' in Bellingeweer en Ranum. Of de predikant Gerrit Willem Goltz van der Tuuk, geboren 11 februari 1765 te Groningen, bevestigd te Winsum op 1 juni 1789, overleden 27 april 1837. Zoon van Lambertus van der Tuick en Margrieta Johanna Goltz. Op 17 juni 1796 trouwt hij te Winsum met Liefdina Tebbens, uit Holwierde.

Ze krijgen zeven kinderen. De oudste, Lambertus Gerrits, aanvaardde in 1825 'Groot Bosch' te Usquert, afkomstig van de Edema's.

Opvallende namen, waar ik nog niets over heb kunnen vinden, zoals Jaques Willem Francois Jan Du Peijron van Breugel.

Wie heeft voor mij informatie, voor een volgend stukje over Bellingeweer?

Ik lees een bekende naam in kerkelijk verband: De Cock. De grafsteen van Anna de Cock, overleden op 27-3-1871, nog geen 27 jaar oud. Echtgenote van Jan Schepel, burgemeester te Winsum. Familie van Hendrik de Cock, predikant te Ulrum, zo staat vermeld. Wie Hendrik de Cock was is kort geleden uitgebreid te boek gesteld. Zijn familie speelt in dat boek echter nauwelijks een rol. Over Anna is dus weinig te vinden. Maar over haar echtgenoot, Jan Schepel, echter des te meer. Hier stuit ik onverwacht op een bekende Winsumer, burgemeester, hoofd van de

landbouwschool, lid van de Tweede Kamer voor het kiesdistrict Appingedam, overtuigd Takkiaan. In Winsum begraven (in 1909), niet naast zijn jonge vrouw in Bellingeweer. Er zit dan ook 38 jaar tussen haar dood en de zijne. Deze Jan Schepel, wie was hij?

Jan Schepel

In het boek 'In de Tweede Kamer. Portretten', uit 1881, staan twee pagina's over Jan Schepel. Een citaat: "Recht en enigszins stijf van houding, lang van postuur, het onderste gedeelte van het ernstige gelaat in knevel en baard verscholen, het hoofd omgeven door een fraaien haardos, die op een afstand gezien den indruk maakt van een bonten pet, heeft deze geachte afgevaardigde uit Appingedam in zijn voorkomen meer van een gepensioneerd cavalerie-officier dan van een landbouwer." De heer Schepel wordt geprezen over de wijze waarop hij spreekt, de weinige keren dat hij het woord neemt: "In duidelijke woorden deelt hij zijn gevoelens bondig mede, zonder zich op te houden met onnoodige aanhalingen of uitweidingen: hij spreekt slechts als hij inderdaad iets te zeggen heeft." Hier kunnen vele hedendaagse politici een voorbeeld aan nemen! De heer Schepel wordt benoemd tot lid van de Commissie, belast met de Enquete over de besmettelijke longziekte onder runderen. Hij wordt ons gepresenteerd als een eenvoudig, ongekunsteld en bescheiden man. Hij behoorde in de Tweede Kamer tot de gematigd liberalen, was lid van de club Pyttersen. Zijn thema's waren landbouw en veeteelt, spoorwegaangelegenheden en de belangen van Noord-Nederland. Hij was een overtuigd antimilitarist en kwam onder andere met een initiatiefvoorstel om de verdediging van Nederland te beperken tot de Stelling van Amsterdam.

Jan Schepel was zoon van landbouwer Harm Schepel uit Noordbroek. De landbouw heeft ook zijn leven bepaald. Hij studeerde landbouwkunde in Groningen. In 1861 werd hij directeur van de Proefschool voor de landbouw in Deventer en in 1863 vinden we hem als directeur van de Proefschool voor de Landbouw in Winsum. In Winsum blijft hij zijn verdere leven wonen. Van 7 maart 1865 tot november 1871 was hij burgemeester en gemeentesecretaris van Winsum. Daarna werd hij gedeputeerde, totdat hij in de Kamer werd gekozen in 1874. Hij moet jarenlang erg populair in de regio zijn geweest, aangezien hij vele jaren lang met grote meerderheid werd herkozen. Jan Schepel had zitting in de Kamer tot 1901, toen hij verslagen werd door de heer J.H.A. Schaper van de SDAP.

Een van zijn kinderen, C.J.H. Schepel, volgde hem in het Haagse: hij was commies-griffier van de Tweede Kamer en later Raadsheer in de Hoge Raad (1921-1936)

In Winsum heeft hij als burgemeester onder meer de cholera-epidemie van 1866 meegemaakt, tijdens welke in Winsum 53 mensen stierven. Dit moet een ingrijpende periode zijn geweest, want niet alleen in Winsum, in heel Nederland woedde de cholera. Cholera is in steden een ziekte van de armen. Vooral mensen zonder toegang tot schoon water worden getroffen. Hoe is dat geregeld in Winsum? De verordening die de gemeenteraad heeft vastgesteld ter voorkoming van de verbreiding van de

cholera gaat vooral in op de omgang met de zieken. De onderstaande notulen zijn een compilatie van besluiten van verschillende raadsvergaderingen in de periode maart 1865-april 1867.

Notulen Gemeenteraad Winsum, Augustus 1866

De vergadering werd voorgezeten door burgemeester Jan Schepel, tevens directeur van de agrarische school. Burgemeester Schepel is burgemeester sinds maart 1865. Op vrijdag 21 april van dat jaar is de heer Schepel tevens beëdigd tot secretaris van de gemeente.

Wethouders:	de heer A.N. Smit (rentenier) De heer H.W. Wierda (landbouwer te Ranum)
Raadsleden:	G.B. Hopma (voormalig burgemeester) G. Havinga Jansonius (arts) E.H. van Ham Tj. Van Dijk, landbouwer D.W. van der Tuuk (landgebruiker te Bellingeweer)

Ingekomen stukken

- Adres van de veldwachter van Obergum betreffende het opheffen van het ijken der botervaten. De veldwachter voert aan dat dit hem als ijker der botervaten een aandeel van 13,50 gulden per jaar opleverde en verzoekt de gemeente deze gedeelde inkomsten aan te vullen. De raad besluit aldus en wijzigt de begroting dienovereenkomstig.
- Adres van den opziener der Christelijke Afgescheidene Gereformeerde Gemeente te Winsum, verzoek dat de raad, vooral met het oog op de thans hier heersende cholera, moge doen wat hij kan tot het wegnemen der plaatselijke zonden, als daar zijn het houden van harddraverijen op zaterdag of feestelijke bijeenkomsten op zondag. De raad besluit het adres terzijde te leggen, aangezien het op ongezegeld papier geschreven is.
- Adres hoofdonderwijzer Zuidema van de Westerstraat betreffende het oprichten van een bewaarschool. De heer Zuidema verzoekt de gemeente om schadeloosstelling van 30 gulden per jaar. De raad wijst het verzoek af.

Hondsdoelheid

Hondsdoelheid is een terugkerend probleem in Winsum. De gemeenteraad besluit om het binnenhouden van honden op dit moment nog niet te verplichten, maar wel maatregelen te nemen zodra de situatie ernstiger wordt.

Hoofdelijke omslag

De raad stelt de verordening op de hoofdelijke omslag vast. Het maximale bedrag dat betaald dient te worden is f 5000,-. Bij een inkomen lager dan f 100,- jaars wordt geen omslag opgelegd. Jaarlijks zal een kohier worden opgemaakt met bijzonderheden van ieder huisgezin en een indeling in klassen voor vaststelling van de omslag. 'Bij de opmaking dezer kohieren zal de meeste schroomvalligheid in acht worden genomen.'

Hondenbelasting

De gemeenteraad neemt een verordening aan betreffende hondenbelasting. Besloten wordt om met ingang van 1-1-1866 hon-

denbelasting te heffen.

Artikel 1, lid 1: Iederen hond ten dienste van landbouw of nijverheid: 50 centen

Artikel 1, lid 2: Iederen hond, niet uitsluitend tot bovenstaande: 1 gulden

Artikel 2: Honden als vermeld onder artikel 1 lid 2, dienen aan de ketting gehouden te worden.

Begrinden Braaksterlaan, demping sloot Obergum en kunstweg Schilligeham

De raad wijst het voorstel om de Braaksterlaan te begrinden af. De raad besluit wel om de sloot voor het 'Gesticht voor Hulpbetoon en Werkverschaffing' te Obergum te dempen. De raad besluit voorts om een 'kunstweg' aan te leggen naar Schilligeham.

Cholera

Mededeeling van de maatregelen die genomen zijn tegen het ontstaan en de verspreiding der cholera-ziekte, waardoor thans reeds 30 personen zijn aangetast. Deze hevige uitbreiding der ziekte te midden van het dorp Obergum maakt krachtige maatregelen noodzakelijk ter harer beteugeling.

'Sommige zieken liggen zonder hulp, de lijken kunnen niet in tijd begraven worden, huizen worden niet gereinigd en ontsmet. De schuur van het gesticht is als hospitaal ingericht, doch de zieken blijven in hunnen woningen'. Er is een groot gebrek aan ziekenoppassers, onder meer door de hoge vergoeding die daarvoor gevraagd wordt.

Dekking van de kosten van de maatregelen wordt verkregen door een buitengewone hoofdelijke omslag. Door onderzoek is gebleken dat vele voornamen ingezetenen niet bereid zijn een vrijwillige bijdrage te doen.

Runderpest

De raad stelt een verordening vast strekkende om eene controle te houden omtrent de gezondheidstoestand van het in deze gemeente ingevoerde vee. Tevens wordt een verordening voorbereid tot het weren van vreemde veehandelaren.

■ Tineke van der Schoor

Groentenconservenfabriek “Hunsingo”

In de eerste wereldoorlog werd (in 1917)

oostelijk van de spoorbaan, aan de Trekweg

naar Onderdendam, voor rekening van

Hindrik Heerema (1861-1959) een

conservenfabriek gebouwd. Het gebouw werd

ontworpen door het toen bekende

Architectenbureau

Kuiler en Drewes te Groningen.

Aannemer was J. Huitzing Jzn te Winsum.

Van het oorspronkelijke fabrieksgebouw

(in de bouwaanvraag aangeduid als

“groentenzouterij”) is thans niet veel

meer te zien.

Alleen de westgevel, met stoep, is nog

vrijwel origineel.

Het toen gebouwde fabrieksgebouw

(foto 1) is thans geheel ingesloten door latere

bebouwing / uitbreiding en ook is de

kapconstructie reeds lang verdwenen.

Er was heel wat durf en ondernemingsgeest voor nodig om in 1917 een dergelijke investering te doen.

De fabriek werd opgericht en ingericht voor het maken van onder meer zuurkool en andere conserven.

Het merendeel van de producten werd geëxporteerd naar Duitsland.

De door de gemeente Winsum, op aanvraag van Hindrik Heerema, toen aangeduid als exporthandelaar, verleende Hinderwetvergunning (1917) vermeldt het navolgende:

“In de fabriek zullen worden ingezouten wittekool en snijboonen enz.

De groenten zullen, na door machines enz. te zijn vermalen, met zout vermengd worden ingemaakt in groote betonnen bakken en in vaten.

In de fabriek zullen worden geplaatst de volgende toestellen: plus minus 25 snijboonmachines; 2 koolsnijmachines; 2 waterpompen; 1 wasmachine.

Afvoer van huiswater heeft plaats door buizen van 15 cm. wijde naar 't Winsumerdiep.”

Er werd blijkbaar veel zuurkool gemaakt, getuige het groot aantal vaten dat op het terrein bij de fabriek lag (foto 2).

De voor de productie benodigde kool werd in andere delen van de provincie Groningen opgekocht, maar ook tussen Winsum en Baflo werd (oostelijk van de Provincialeweg) kool verbouwd die voor de fabricage bestemd was.

In de fabriek werkten ongeveer 25 personen, waaronder enkele zonen van Hindrik Heerema, namelijk Arie, Piet en Heerke Heerema. Arie Heerema was vroeger kweker in Baflo. Zijn zoon Henk kwam geregeld met de groentenkar in Winsum.

Op foto 3 staat het personeel van de boeskooffabriek. De foto is waarschijnlijk elders in de nabijheid van de fabriek genomen. Geheel rechts Hindrik Heerema (de oprichter) en op de motorfiets zijn zoon Heerke Heerema.

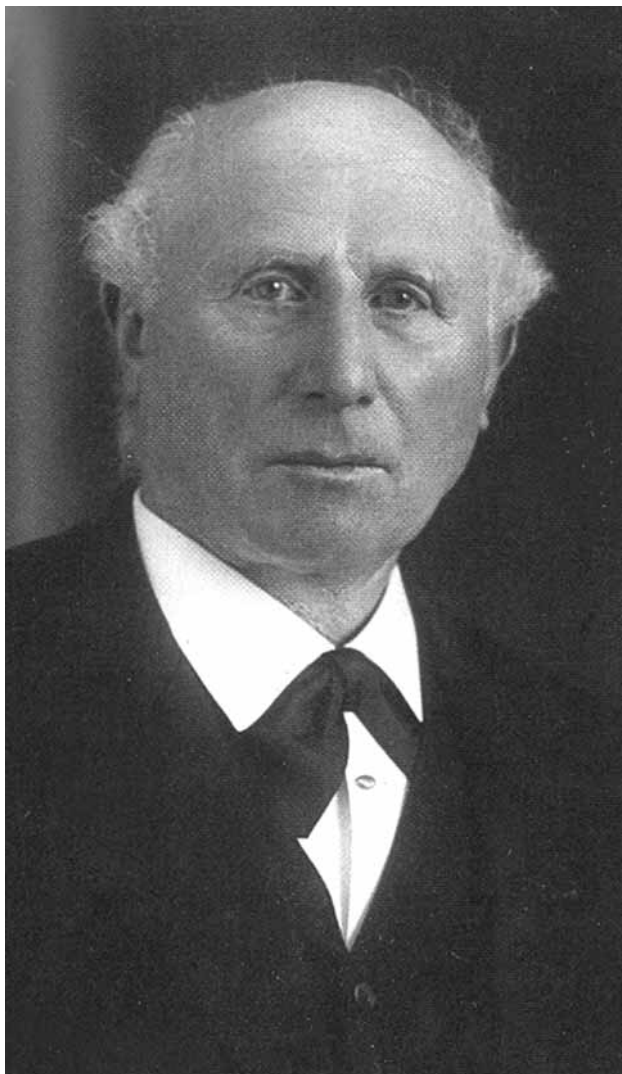
Op foto 4 staat wederom het personeel afgebeeld, maar nu in de fabriek (bij het wiel Piet en Arie Heerema).

Het einde van de eerste wereldoorlog betekende ook het einde van de Groentenconservenfabriek “Hunsingo”. Tengevolge van de economische toestanden in Duitsland na de eerste wereldoorlog kon er niet meer worden geëxporteerd naar Duitsland. De zaak ging helaas failliet.

Na de oorlog verkocht Hindrik Heerema het gebouw aan zijn zoon Heerke Heerema (geboren 1895) die de bakens verzette en in het gebouw een melk- en ijs-productenfabriek vestigde. Op de gevel werd de aanduiding :GROENTENCONSERVEN” vervangen door “MELK en IJSPRODUCTEN” (de woorden Fabriek “Hunsingo” konden blijven staan).

Heerke Heerema vroeg namens de “Fa. van Dijk en Heerema” op 1 april 1924 een Hinderwetvergunning aan bij de gemeente “voor oprichting van een melkinrichting voor het verwerken van melk tot Boter, Karnemelk, Karnemelksche Pap en Kaas, benevens andere melkproducten”. Nog in dat zelfde jaar is de compagnon Van Dijk afgehaakt en in de Tuinbouwstraat zelf met een eigen melkinrichting begonnen.

Heerke Heerema trouwde in 1923 met Willemte Hop uit Ober-

Hindrik Heerema

Heerke Heerema

Foto 1.

Foto 3.

gum. Evenals Hindrik Heerema en zijn vrouw Klaassina de Boer hadden ook Heerke en Willemetje een groot gezin. In en uit de fabriek werden vanaf 1924 gemaakt en verkocht gewone gepasteuriseerde melk (voor elk huisgezin), karnemelkse pap (soepenbrij), verder rijstebrij, havermoutpap, chocolade melk, room, slagroom, nagelkaas (nagelkaas werd gemaakt van ondermelk, want niemand wilde dat in die jaren drinken). Ook werd blok-ijs gefabriceerd en geleverd aan hotels en restaurants.

Na enkele jaren werd begonnen met het maken van consumptie-ijs, zoals ijs in bekertjes, choco-dips, staafijs (tussen twee wafels) en andere variaties. Eind juli 1933 ging er bij de bereiding van het ijs iets mis. Op een dag dat er een muziekconcoers in Winsum werd gehouden en er veel ijs werd verkocht brak er in het dorp paratyfus uit. Het onderzoek wees uit dat het ijs de oorzaak was. In het Infobulletin van juli 2006 is over die ijsco-vergiftiging een uitvoerig artikel overgenomen uit de Provinciale Groninger Courant van 1 augustus 1933.

De fabricatie van consumptie-ijs werd eind dertiger jaren stopgezet.

De voor de fabricage van de producten benodigde melk werd opgehaald van de boeren uit de omgeving en de melkproducten werden verkocht in winkels of door een melkventer aan de deur. Bekend zijn bij sommigen nu nog wel de namen van Marten Brander, Kees Wiersema, Marten Maring.

Misschien was het paard van Marten Brander nog het meest bekend want die wist precies waar de klanten woonden en bleef dan bij de voordeur staan!

De twee oudste zonen uit het gezin Heerema – Hop (namelijk Hendrik en Fokko) gingen op jonge leeftijd in het bedrijf van

vader Heerema werken. Fokko Heerema (Thunderbay, Canada) kan zich nog goed herinneren dat op bepaalde tijden de stoomketel moest worden schoongemaakt, hetgeen altijd een groot karwei was, waarbij de locomobiel van grootvader Hindrik Heerema (toen dorsmachinehouder) te pas kwam.

Ondanks de moeilijke crisisjaren vanaf 1930 draaide de fabriek tot 1940 goed. Ook in moeilijke economische tijden kunnen de mensen het niet zonder eten of drinken doen.

In 1940 brak de tweede wereldoorlog uit en na een paar jaar kwamen er moeilijkheden voor de kleinere bedrijven, zo ook voor de melkfabriek “Hunsingo” (onder druk van de overheersers konden kleine bedrijven niet meer bestaan).

Het bedrijf werd stilgelegd en de machines werden weggehaald en naar Sneek vervoerd, waar ze in reserve werden gehouden voor grote melkfabrieken, hetzij voor vervanging hetzij voor reparaties.

Foto 2.

Foto 4.

De fabriek heeft werk verschaft aan verscheidene Winsumers, waarbij de namen van Roelof Reker en Marten de Blécourt weer in herinnering komen. Ook jongens die de acht klassen van de lagere school hadden doorlopen vonden werk op de fabriek (zoals Jaap Mulder Bzn en Johannes Hofman).

Na de oorlog (1945) probeerde Heerke Heerema weer een eigen bedrijf te beginnen, maar na diverse vergeefse pogingen werd besloten om te emigreren naar Canada. In 1952 emigreerde het gehele gezin Heerema – Hop (met uitzondering van twee dochters en een zoon) naar Canada, inclusief de gezinnen van Hendrik en Fokko Heerema. De overige familieleden emigreerden in 1953 en 1955.

Het echtpaar Heerema-Hop kocht in Canada een boerderij met een kleine melkfabriek in Port Arthur (Thunderbay). In 1962 stierf Heerke Heerema en zijn vrouw in 1970. Het melkbedrijf in Canada werd jaren geleden verkocht en bestaat nu niet meer (werd ook slachtoffer van bedrijfsvergroting!). De pionier Heerke Heerema heeft dat niet meer meegemaakt.

Vlak voor het vertrek van de familie Heerema uit Winsum in

1952 werd het fabriekspand publiek verkocht en werd boelag gehouden van de inventaris.

Het fabrieksgebouw werd toen gekocht door Gerke Kersaan (bedrijfsleider van de steenfabriek Lombok). De bedrijfswoning werd in tweeën gesplitst.

In 1956 werd het pand verkocht aan J. Schooneveld uit Groningen (enige firmant van de Fa. P. Luigies). Schooneveld vraagt in 1956 aan de gemeente Winsum vergunning om het pand in te richten als Conservenfabriek (de geschiedenis herhaalde zich dus).

In de daaropvolgende jaren wordt het fabrieksgebouw door nieuwbouw van loodsen zowel aan de noord, oost als zuidzijde ingebouwd, zodat alleen de oorspronkelijke westgevel gespaard blijft. De kap is dan al verdwenen.

Maar ook aan die bestemming van het gebouw komt weer een eind.

In 1971 wordt A. Westerhoek (kantoor- en schoolmeubelfabriek Stalad B.V.) eigenaar.

Dit duurde tot 1987, waarna zich een garagebedrijf in het pand vestigde (in 2006 nog garagebedrijf Goris).

Misschien vraagt de lezer van dit artikel zich af: vanwaar de belangstelling voor dit fabrieksgebouw.

Het antwoord is: mijn broer Heero Huitsing (Thunderbay, Canada) is sinds 1953 getrouwd met Klaassina Heerema (dochter van de echtelieden Heerema-Hop). Hij heeft samen met andere leden van de familie Heerema foto's en gegevens aan mij versprekt. Samen hebben mijn broer en ik in februari 2006 op het gemeentehuis te Winsum het dossier "Fabriek Hunsingo" bekeken.

Dit is dus een co – productie!

■ Hans Huitsing

Melk en IJsproducten fabriek "Hunsingo"

Open Monumentendag Winsum 2006

‘Van de Boog tot aan het plein’

Burgemeester Van Mastrigt (geheel in stijl voor deze gelegenheid) evalueert met voorzitter J. Tersteeg de dag.

In het kader van de 20e Open Monumentendag, die dit jaar gewijd was aan het thema ‘Feest’, vonden op zaterdagmiddag 9 september in Winsum van de Boog tot aan het Plein diverse activiteiten plaats op en rond het dorpsplein. De organisatie was dit jaar in handen van de Gemeente, de Stichting 950 jaar Winsum, de Horecavereniging Winsum, de Stichting Kinderboeken-cultuurbezit. Ook onze Vereniging was als medeorganisator bij de festiviteiten vertegenwoordigd. Verschillende leden van het bestuur van de Vereniging waren te vinden achter een van de kraampjes op het dorpsplein. Een tweede kraampje werd in beslag genomen door de, in prachtige historische kostuums uitgedoste leden van het bestuur van de Stichting 950 jaar Winsum, die bij deze gelegenheid de eerste versie van het feestprogramma voor volgend jaar presenteren. Vanuit een derde kraam serveerde herberg De Gouden Karper smakvolle ‘historische’ hapjes en drankjes. Ook kon men op het plein alvast feestelijke wijn inslaan, en voor meer nostalgische bezoekers waren er in de kraam bij het Kinderboekenmuseum oude boeken te koop.

Dorpsbard Alje van Bolhuis trad op als opperspreekstalmeester en wist in onvervalst Winsums dialect en met de hem zo eigen schwung een gezellige en ongedwongen sfeer op het dorpsplein te creëren.

Onder leiding van de bestuursleden J. Tersteeg en B. Raangs

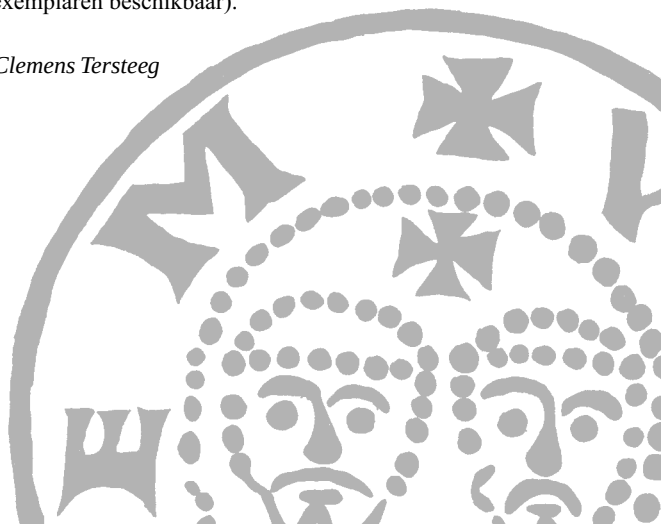
Bestuursleden Mw A. Bremer en Dhr. J. Veltman staan belangstellenden te woord, begeleid door de klanken van muziekkorps Triton.

kon men een wandelroute volgen langs enkele belangrijke monumenten in Winsum en Obergum. Een zestigtal belangstellenden heeft deze wandeling volbracht. Tijdens de route deed men ook het Jacobijnenhuis aan, waar het Barokensemble, trio Musica Arctica, bestaande uit twee violistes en een klavecijnist, muziek van Bach en Leclair ten gehore bracht. De rondwandelaars eindigden op het dorpsplein, alwaar zij de kinderfototentoonstelling ‘Kiek ’n monument’ en het Kinderboekenmuseum konden bezichtigen.

Daarna kon men op het door zon overgoten terras onder het genot van een versnapering weer tot rust komen. Op het kleine podium voor het steeds groener en mooier wordende grasveld van de vroegere Sennemawinkel (NB. een prachtige feestlocatie voor het komende jubileumjaar!) zorgden de dorpsstroubadours Alje van Bolhuis en Martin Korthuis voor het muzikale vertier.

Tijdens deze middag hebben we vijf nieuwe leden mogen inschrijven. Verder vond de kerken-heiligen-verjaardagskalender die vorig jaar door de Vereniging gemaakt werd ten behoeve van Open Monumentendag nog gretig aftrek. (Er zijn nog enkele exemplaren beschikbaar).

■ Clemens Tersteeg

Mr. Mello Sichterman van de Brake.

Een vooraanstaand persoon, die een groot deel van zijn leven op de borg de Brake onder Obergum heeft gewoond, was mr. Mello Sichterman. De borg de

Brake stond aan de noordzijde van het Winsumerdiep en ten oosten van de in aanbouw zijnde wijk de Brake.

De familie Sichterman is vermoedelijk afkomstig uit Zwitserland en is via Saksen en Frankrijk in Nederland terechtgekomen.

De familie vestigde zich in Deventer.

Mello Sichterman werd in 1804 geboren en huwde op 9 november 1927 in Leens op Verhildersum met Catharina Maria Gesina Vinckers. Zij kregen één zoon, die bij de geboorte de naam Anthony Edward kreeg.

Sichterman heeft zich bijzonder verdienstelijk gemaakt voor de gemeenschap. Hij was onder meer procureur bij de rechtbank te Appingedam, lid van de Eerste Kamer der Staten-Generaal en secretaris van het Winsumer en Schaphalster Zijlvest. Verder heeft hij zich ingezet voor de aanleg van de straatweg van Winsum naar de stad Groningen, waar in 1843 een begin mee werd

gemaakt. Bij de eerste steenlegging hield Sichterman een toespraak.

Bij akte van scheiding werd Sichterman in 1828 eigenaar van de borg de Brake, de daarbij behorende steenfabriek (tichelwerk) en ca. 79 hectare land. Vanaf dat moment woonde hij op de borg en noemde hij zich Sichterman van de Brake.

Door vererving kreeg Sichterman het collatierecht "tot Obergum en Maarhuizen met gestoelte in de kerk te Obergum". Van de Obergumer kerk was hij ook presidentkerkvoogd. Het collatierecht was het recht om iemand voor een kerkelijk ambt (bijvoorbeeld dominee) voor te dragen. Dit recht werd officieel afgeschaft bij de grondwetswijziging van 1922.

Sichterman liet bij het benoemen van predikanten zijn rechten meestal niet gelden, zodat de keuze aan de kerkelijke gemeente werd gelaten.

Hij overleed op 7 augustus 1856 op huize de Brake. Hij was toen slechts 52 jaar en werd op het kerkhof te Maarhuizen begraven. Zijn vrouw en hun zoon waren vóór hem gestorven, respectievelijk in 1852 en 1853. Ook zij werden te Maarhuizen begraven.

In zijn testament had Sichterman bepaald dat de borg moest worden afgebroken. Nog in hetzelfde jaar werd het gebouw, dat door allerlei verbouwingen reeds bedorven was, in publieke veiling op afbraak verkocht.

Op 22 oktober 1910 besloot de familie alle nog nagebleven bezittingen, waaronder de boerderij "Halfwegen", de boerderij "De Brake" met schuren (van het oude schathuis), enkele woningen (waaronder de tuinmanswoning), de steenfabriek en landerijen publiek te verkopen.

Ook het collatierecht tot Obergum en Maarhuizen met gestoelte in de kerk van Obergum kwam onder de hamer. Koper werd de Obergumer kerk voor f 720,-.

Het wapen van de familie Sichterman vertoont een zittende eekhoorn, knabbelend aan een in de voorpoten gehouden vrucht met gebladerte, één en ander geflankeerd door twee leeuwen. Dit wapen was aangebracht in de herenbank van de Obergumer kerk, maar is sedert 1970 niet meer aanwezig.

Het wapen was ook uitgesneden in de preekstoel van deze kerk.

■ P. Noord

Bronnen:

Groninger encyclopedie
Winsums verleden
Eigen archief.

De borg de Brake (zuid- en oostgevel) in 1856. Rechtsboven het wapen van de familie Sichterman.

School en kosterij in de Kerkstraat.

Vanaf augustus 1820 waren er twee scholen, één in Winsum, en één in Obergum. Dat gebeurde nadat de scholen van Bellingeweer en Winsum waren samengevoegd.

Omstreeks 1845 was er voor het eerst sprake van openbaar onderwijs, zo blijkt uit de rekening van de gemeente Winsum. De scholen van Winsum en Obergum zijn destijds rechtstreeks van de hervormde kerk overgegaan naar de gemeente.

De school van Winsum was vanaf 1820 gevestigd in een gebouw van de hervormde kerk aan de Kerkstraat met de aangebouwde kosterij. De school is daarin tot oktober 1860 ondergebracht geweest.

Aan de Hoofdstraat Winsum, tegenover de huidige ABN-Amro bank, werd in dat jaar een nieuwe school in gebruik genomen.

De Winsumer school die toentertijd in de kosterij in de Kerkstraat was gevestigd, was niet bijzonder riant. De onderwijzer, die ook koster was, woonde in de aan de school aangebouwde woning.

Het geheel stond op de nu lege plek schuin ten zuiden van de Winsumer kerk. De school bevatte slechts één lokaal.

Nadat het gebouw leeg kwam (1860) is het door de hervormde gemeente nog tot het begin van de zestiger jaren gebruikt voor catechisaties, bijeenkomsten van vrouwenverenigingen en dergelijke. De lokaalruimte met de grote kachel en de turfoker in de donkerbruine kleuren maakte een wat sombere indruk. Al te veel zonlicht kwam er niet naar binnen.

Menig oudere zal zich deze ruimte nog wel herinneren. In augustus 1964 is het geheel afgebroken. Helaas is het terrein niet weer bebouwd.

■ P. Noord

Bron; 140 jaar openbaar onderwijs in Winsum

Kerkstraat

Aan het begin van de vorige eeuw had Winsum slechts vier straten.

Eén daarvan was de Kerkstraat, zoals die er op deze foto in 1937 uitzag, nauw en enigszins hellend. Op de achtergrond is de toren van de hervormde kerk zichtbaar. Het huis links van de straat is jaren geleden afgebroken en heeft plaatsgemaakt voor nieuwbouw.

Het laatste huis aan de rechterkant, nog juist zichtbaar, is de voormalige kosterij. In dit gebouw was tot 1882 tevens de openbare lagere school ondergebracht. Het pand werd in augustus 1964 afgebroken.

Het vrijgekomen terrein ligt er nog braak bij.

De Kerkstraat had indertijd enig reliëf door de oude kastanjeboom op de voorgrond met zijn grillige sterke armen.

In 1951 brak een tak van de boom af en enige tijd daarna verdween de boom, die op het erf van de molenaarswoning stond, van het toneel.

De boom werd min of meer beschouwd als de trots van het dorp.

■ Piet Noord

Enkele vragen over uilenborden op landbouwschuren in Groningen

Onlangs ben ik begonnen met de inventarisatie van uilenborden op landbouwschuren van boerderijen in de provincie Groningen. Deze borden treffen we traditioneel aan in het Westerkwartier en op het Hogeland. In de overige delen van de provincie komen ze op een enkele uitzondering na, niet voor. Ook Friesland heeft een rijke traditie ten aanzien van uilenborden. De heer S.J. van der Molen heeft over de borden in Friesland een fraai boekje geschreven. (ISBN 90 330 13150). Van de Groninger borden is mij geen publicatie bekend.

Bijna alle boerderijen in bovengenoemde gebieden in de provincie Groningen zijn voorzien van uilenborden. Van zeer eenvoudig tot uitbundig gedetailleerde exemplaren. Vele verkeren in slechte staat. Ze zijn moeilijk bereikbaar, waardoor onderhoud te wensen overlaat. Ook de vervanging van de traditionele dakbedekking door golfplaten hebben veelal desastreuze gevolgen. Na het aanbrengen van de golfplaten wordt het verrotte uilenbord vervangen door een onderhoudsvrije kunststof plaat. Ook de kennis van de detaillering van deze traditionele ambachtelijk gemaakte borden neemt af. Het vak van de "ouderwetse" ambachtelijke timmerman is snel aan het verdwijnen en zijn kennis wordt niet of nauwelijks meer doorgegeven.

In samenwerking met Libau welstands- en monumentenzorg is het daarom de bedoeling een boekje samen te stellen met daarin een aantal voorbeelden van karakteristieke Groninger uilenborden, inclusief bouwtekeningen.

In de loop van de inventarisatie is er een aantal vragen gerezen. Wellicht wilt u als Historische Vereniging helpen de antwoorden hierop te vinden.

Klokmodel

Karakteristiek en algemeen voorkomend in Groningen is het bord met het "klok"-vormige ornament, veelal geschilderd in standgroen. De achtergrond is vaak opgebouwd uit houten delen, wit geschilderd (of andersom) en voorzien van een vluchtgat voor de uil in diverse vormen. Weet u de herkomst van deze "klokvorm"?

Plaatselijke modellen.

Vindt u dat in het gebied van uw vereniging kenmerkende streekeigen uilenborden voorkomen die kenmerkend zijn voor uw gebied?

Makelaars en ornamentiek.

Soms worden er makelaars geplaatst op het uilenbord, maar meestal tempels. Is er in de provincie Groningen een traditie bekend over deze makelaars en andere ornamentiek?

Vlag

Tijdens een van de vele tochten door de provincie kwam ik iemand tegen die vertelde dat bij een huwelijk op een boerderij er een vlag op de nok van de schuur werd geplaatst. Bij het huwelijk van de dochter de vlag voor op de schuur, bij het huwelijk van een zoon de vlag achter op de schuur. Of net andersom. Kent u deze en vergelijkbare tradities en gebruiken?

Boeskool

Elders in dit nummer hebt u kennis kunnen nemen van de “boeskoolfabriek” die Winsum rijk is geweest.

Daarom kunnen we u nu het oud-Groninger recept van Boeskool niet onthouden.

Ingrediënten:

500 gram witte kool
1 ui
10 gram boter
50 gram ontbijtspek in dunne plakjes
nootmuskaat
gemalen komijn
zout

Bereiding

Kook de fijngesneden kool in 10 minuten in weinig water beetgaar. Fruit de kleingesneden ui glazig in de boter en bak dan de reepjes spek mee tot het mengsel lichtbruin is. Voeg uitgekookte kool, nootmuskaat, komijn en zout toe. Sluit de pan en smoor het mengsel nog 5 minuten.

Voor stamppot boeskool aardappelen en fijngesneden witte kool samen in een pan koken. Vervolgens (indien wat droog met een klontje boter) stampen, en op smaak brengen met nootmuskaat en zout. Lekker met rookworst.

Uilenkast

Kent u een agrarisch bedrijf waar de uilenkast in het uilenbord nog in takt is en waar misschien nog uilen huizen? Ik zou er graag foto's van maken.

Ventilatie en ramen

In enkele gevallen zijn de uilenborden niet voorzien van een vliegkat maar van ventilatiesleuven. Het is dus geen uilenbord, maar een “ventilatiebord”. Weet u de achtergrond hiervan, want er zijn ook geheel gesloten exemplaren met prachtig ingedeelde ramen voor daglichttoetreding?

Dakbedekking

Landbouwschuren gebouwd in de 19e eeuw zijn veelal voorzien van een pannendak. Hierbij is de technische behoefte van een uilenbord niet meer aanwezig. Kent u de reden dat men overgang van rietendaken naar pannendaken? Met name in de veenkoloniën en de Woldstreek is dit goed waarneembaar. Uilenbord in het algemeen ontbreken hier op de landbouwschuren.

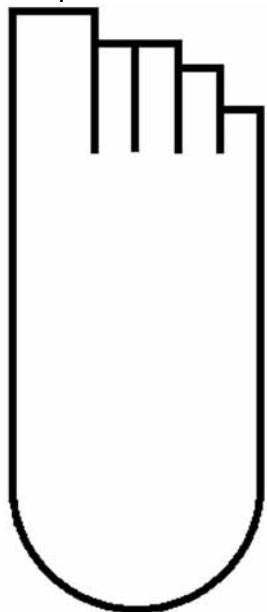
Reactie

Ik hoop binnenkort een reactie van u te ontvangen. Met vriendelijke groet,

■ Joop Wijnsema

Zuiderweg 2 9621 BL Slochteren 0598-422616

P e d i c u r a

gediplomeerd voetverzorgster
aantekening diabetische voet
voetreflexzonetherapeute
massage-therapeute
en stoel shiatsu

fennie braad
nieuwstraat 48
9952 ej winsum

06 - 20 43 78 49
behandeling op afspraak

KOEL SERVEREN

"Grunneger"

KRUUD NBITTER

Garantiede kwaliteit

*Trek n oet kruud n, dei oronger veul in
Grunnen verskwam n*

Er gaat niets
boven Groningen

Slijterij Guikema

0595 44 40 32 - Winsum

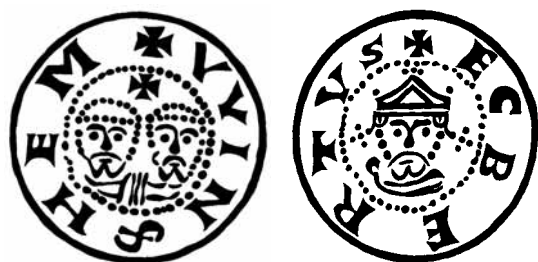
GEDISTILLEERD

30% Vol e 0,1l

Dese kruik niet in de glasbak wassen

Hoofdstraat W 24 9951 AB Winsum
Tel.: 0595 - 443620

Enkele correcties bij het artikel 'Het kerkhof van Bellingeweer' in Infobulletin Winsem jr. 11, nr. 1 (juli 2006)

Van de heer J. Venhuizen ontving de redactie de volgende
correcties bij genoemd artikel:

- blz.11, Nr. 15 B1 S. UMGERSMA moet natuurlijk
zijn: S.UNGERSMA.
- blz.18, Nr. 59,60 F4a/b: het eerste cijfer van de overlij-
densleeftijd van Liefdina Tebbens (.9) is niet meer lees-
baar.
- blz. 20, Nr. 76 H4: door verlezing/verschrijving zijn de
datum en plaats van overlijden onjuist. De tekst dient te
luiden: OVERL. 9 DEC. 1944 TE AMMERSDORF.
- blz.20, Nr.80,81 I 3a/b: de naam Ebeltje Godhoorn
moet zijn: EBELTJE GOLDHOORN.